

Rapport fra de ansvarlige faglærerne på 4. studieår

Contents

Rapport fra de ansvarlige faglærerne på 4. studieår	1
For faget Metode svarer ansvarlig faglærer følgende:	1
For faget Etikk svarer ansvarlig faglærer følgende:.....	1
For faget Rettsøkonomi svarer ansvarlig faglærer følgende:.....	2
For faget Retts sosiologi har ansvarlig faglærer markert det relevante i læringskrav, litteratur og fagbeskrivelse:.....	3
For faget Rettsfilosofi svarer ansvarlig faglærer følgende:	9
For faget Strafferett svarer ansvarlig faglærer følgende:	9
For faget Sivilprosess har ansvarlig faglærer levert rapport som er videresendt studieårsansvarlig:	10
For faget Straffeprosess svarer ansvarlig faglærer som følger:	10

4. studieår består av emnene JUS4111 Metode og etikk, JUS4121 Rettsøkonomi I, JUS4122 Retts sosiologi, JUS4123 Rettsfilosofi og JUS4211 Prosess og strafferett. Fagene Strafferett, Sivilprosess og straffeprosess utgjør JUS4211.

For faget Metode svarer ansvarlig faglærer følgende:

Det vises til pålegg om rapportering om kjønnsperspektivet i jusstudiet med frist 1 juli, som senere er forlenget. I det følgende skal det rapporteres om hvordan om hvordan kvinne-, kjønn og likestillingsperspektiver (kjønnsperspektiver) vil bli ivaretatt. I det det nedenfor rapporteres for fagene JUS4111 Etikk, JUS1504/5504 Konflikthåndtering og JUS5070 Forhandlinger vises det til veiledningen som er utarbeidet og til at hva som vil være passende mengde og innhold av kjønnsperspektiver i de enkelte fag vil kunne variere.

Som det fremgår av dette notatet er kjønnsperspektivet innlemmet i læringskravene med krav om god forståelse i valgemnene i konflikthåndtering og forhandlinger. I etikk er læringskravene svært generelt formulert, men det arbeides med en gjennomgang av hele faget. Kjønnsperspektivet er behandlet i en artikkel i pensumlitteraturen i konflikthåndtering. I forhandlinger behandles ikke kjønnsperspektivet direkte i noe enkelt kapittel i hovedlitteraturen, men flere emner behandler problemstillinger som er relevant for dette perspektivet. I undervisningen i forhandlinger brukes en case som illustrere betydningen av blant annet kjønn og makt i forhandlinger.

For faget Etikk svarer ansvarlig faglærer følgende:

På faget metode i emnet JUS4111 er det allerede satt i gang tiltak for å integrere kjønnsperspektivet. Våren 2018 ble det gitt en to timers forelesning i faget om nettopp kjønnsperspektiver i rettsvitenskap.

I tillegg vil det i løpet av høsten 2018 bli tatt skritt for å utvide hovedlitteraturen med minst en artikkel om kjønnsperspektiver i rettsvitenskapen.

For faget etikk svarer ansvarlig faglærer følgende:

Sammen med ansvarlig faglærer i metode er det planlagt en gjennomgang av faget for å integrere metode og etikk bedre. I den anledning vil også læringskrav, pensum og undervisningsopplegg for etikk bli gjennomgått i full bredde. Det er blant annet en tanke å utvikle flere mer omfattende caser som kan brukes i casebasert undervisning. Det vil også gjøre det mulig å ta opp kjønnsperspektivet for å integrere det bedre i faget.

Læringskravene i etikk er i dag som følger:

«Kunnskap

Studenten skal ha god kjennskap til hvilke etiske regler og retningslinjer som gjelder for de sentrale juristprofesjoner.

Ferdigheter

Studenten skal i aktuelle situasjoner reflektere over mulige etiske utfordringer i juristrollen og hvorfor det både er etisk riktig og i det lange løpe faglig klokt å følge yrkesetiske normer

Studenten skal være på vakt overfor faktiske og mentale prosesser som kan påvirke jurister til å fravike de etiske krav

Generell kompetanse

Studenten skal kunne oppfylle de yrkesetiske kravene i sitt virke som jurist. For øvrig vises til omtalen av generell kompetanse i den alminnelige beskrivelsen av læringsutbytte for masterstudiet i rettsvitenskap.»

Læringskravene er kortfattet formulert, og slik de nå står er det ikke eksplisitt nevnt noe om kjønnsperspektiver, som imidlertid kan omfattes av flere av de mer generelle kravene som er angitt (som for eksempel utfordringer i juristrollen).

I dag holder Jakob Elster og Marianne Bahun de to forelesningene i etikk. Kjønnsperspektivet kan komme frem til den delen som gjelder faktiske og mentale prosesser som kan påvirke jurister til å fravike etiske krav. Her kunne det blant annet være anledning til å ta for seg fenomenet implisitte fordommer som har relevans for kjønnsbalansen i profesjonen, for jurister forhold til mennesker fra ulike grupper (derunder kjønn), mv.

[For faget Rettsøkonomi svarer ansvarlig faglærer følgende:](#)

Mitt plan för att inkludera könspektivet i JUS4121 Rettsøkonomi I har tre fas: 1) f.o.m. höstsemestret 2018, 2) f.o.m. vårsemestret 2019 och 3) f.o.m. höstsemestret 2019.

1) Höstsemestret 2018

Om där finns tid att förändra JUS4121 Rettsøkonomi I kunskapskrav och färdigheter för höstsemestret 2018 (men f.o.m vårsemestret 2019 det senaste), det ska göras enligt följande linjer (ska översättas på norska):

Kunskap

tillägg:

- Inkludera ett krav för en grundläggande förståelse av kritiska perspektiver på dominerande mikroekonomiska och rättsekonomiska teorier

Färdigheter:

tillägg:

Studenten skall kunna reflektera kritiskt de dominerande rättsekonomska marknads- och velfärdsteorier. En särskild uppmärksamhet ska sättas i

- Rättsekominns människobild, speciellt rationalitetsbegrepp
- Könnsperspektiv i egendomsrätter, försäkring och diskriminering.

2) Vårsemestret 2019

Där finns ingen tid att förändra pensumet för höstsemestret 2018 men den kan ta plats f.o.m. vårsemestret 2019 med att tillägga kritisk material:

Litteratur

Hovedlitteratur

tilllegg, t.ex.:

Nagarajan, Vijaya og MacDermott, Therese: Empowering Women through Recognition of Rights to Land: Mechanisms to Strengthen Women's Rights in Vanuatu. *Pacific Affairs* 86 (2013) s. 471-491

Belcher, Alice: A Feminist Perspective on Contract Theories from Law and Economics. *Feminist Legal Studies* 8 (2000) s. 29–46

Holden, Steinar og Rosén Åsa: Discrimination and employment protection. *Journal of the European Economic Association* 12 (2014) s. 1676-1699

Wilhelmsen, Trine-Lise: Kjønn som faktor ved beregning av forsikringspremie - forholdet mellom forsikringsvirksomhets- og likestillingsloven. *Tidsskrift for Erstatningsrett* 2 (2005) s. 123-156

Delar av hovedlitteratur for høstsemestret 2018, Erling Eide och Endre Stavang: *Rettsøkonomi* (2018) skall strykas enligt för att begränsa totalsidoantal.

3) Höstsemestret 2019 och senare

Det nästa steget f.o.m. höstsemestret 2019 är att finna mer material i hovedlitteraturet på norska av kvinnliga författare som jag kan använda i hovedlitteratur. Jag vet t.ex. att Andrea Dahlum och Louisa Børresen skriver en lärobok som kan ersätta även större delar av *Rettsøkonomi*.

For faget Retts sosiologi har ansvarlig faglærer markert det relevante i læringskrav, litteratur og fagbeskrivelse:

Hovedlitteratur

Litteraturen finner man i boken "Retts sosiologi - klassiske og moderne perspektiver", av Hammerslev og Rask Madsen (red) og "Retten i Samfunnet. En innføring i retts sosiologi av Thomas Mathisen, samt artikler som er elektronisk tilgjengelig.

1. Introduksjon

Hammerslev, Ole og Rask-Madsen, Mikael (2013) Introduction. I: Hammerslev og Rask Madsen (red.), *Rettssociologi – klassiske og moderne perspektiver*. Hans Reitzels Forlag: København, s. 13-31.

Sand, Inger Johanne (2017) Kapittel 5, Retten som tekster og Språk I Rett, samfunn og legitimitet, Oslo: Universitetsforlaget, 2017

Mathiesen, Thomas (2011). *Retten i Samfunnet. En innføring i rettsososiologi*. Pax Forlag. ISBN 978-82-530-3415-7. s. 37-140.

2. Rettsososiologisk teori: rettens form og funksjon, makt og kjønn

Hammerslev, Ole (2013): Max Weber. I: Hammerslev og Rask Madsen (red.), *Rettsociologi – klassiske og moderne perspektiver*. Hans Reitzels Forlag: København, s. 213 – 232.

Dalberg-Larsen, Jørgen (2013): Jürgen Habermas og den moderne stats krise. I: Hammerslev og Rask Madsen (red.), *Rettsociologi – klassiske og moderne perspektiver*. Hans Reitzels Forlag: København, s. 297-315.

Hammerslev, Ole og Mathisen, Thomas (2013) *Marxistisk Rettsociologi*. I: Hammerslev og Rask Madsen (red.), *Rettsociologi – klassiske og moderne perspektiver*. Hans Reitzels Forlag: København, s. 181-198.

Ugelvik, Thomas (2013). Michel Foucault: juridiske magtformer og det juridiske subjekt, I: Ole Hammerslev & Mikael Rask Madsen (red.), *Rettsociologi*. Hans Reitzels Forlag. ISBN 87-412-5634-4. kapittel.

Solbrække, Kari Nyheim og Helene Aarseth (2006): "Samfunnsvitenskapens forståelser av kjønn". I: *Kjønnsforskning : en grunnbok*. Jørgen Lorentzen og Wencke Mühleisen (red.). Oslo: Universitetsforlaget. S. 63-76

3. Den juridiske profesjon i et sosiologisk perspektiv

Bertilsson, Margareta (2013): *Den juridiske profession i et sociologisk perspektiv*. I: Hammerslev og Rask Madsen (red.), *Rettsociologi – klassiske og moderne perspektiver*. Hans Reitzels Forlag: København, s. 659 – 680.

Rinde, Harald (2008): «En næring vokser frem». I Espeli, Næss og Rinde 2008, s. 88-89. I Harald Espeli, Hans Eyvind Næss og Harald Rinde. *Våpendrager og veiviser. Advokatenes historie i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget. S 65-91

Graver, Hans Petter (2018). Dommeren som likte roser. Lov og Rett. ISSN 0024-6980. s 88-111

4. Velferd og medborgerskap

Baier, Matthias (2013): Nyere Nordisk rettsociologi . I: Hammerslev og Rask Madsen (red.), Retsociologi – klassiske og moderne perspektiver. Hans Reitzels Forlag: København, s. 139-161.

Skilbrei, May-Len Østbye (2016). Rettighetskamper i prostitusjonsfeltet: Hvem sin rett til hva står på spill?, I: Ingunn Ikdahl & Vibeke Blaker Strand (red.), Rettigheter i velferdsstaten. Begreper, trender, teorier. Gyldendal Juridisk. ISBN 978-82-05-48452-8. Kapittel 8. s 183 – 201

Hellum, Anne og Taj, Farhat (2014): Norsk-pakistanske kvinner i rettslige klemme. I: Hellum/Köhler-Olsen (red.), Like rettigheter – ulike liv. Gyldendal: Oslo, s.389-413.

Rønning, Olaf Halvorsen (2018). "Legal Aid in Norway." Outsourcing Legal Aid in the Nordic Welfare States. Palgrave Macmillan, Cham, 2018. s. 15-41.

Hammerslev, O., & Rønning, O. H. (2018). «Outsourcing Legal Aid in the Nordic Welfare States” In Outsourcing Legal Aid in the Nordic Welfare States (pp. 1-13). Palgrave Macmillan, Cham. S. 311-326.

5. Rettens globalisering og rettspluralisme

Thuesen, Frederik, Retsantropologi og Global Retspluralisme, I: Hammerslev og Rask Madsen (red.), Retsociologi – klassiske og moderne perspektiver. Hans Reitzels Forlag: København, s. 559-572.

Nafstad, Ida. "Gypsy law—the non-state normative orders of Roma: scholarly debates and the Scandinavian knowledge chasm." The Journal of Legal Pluralism and Unofficial Law 48.1 (2016): 92-109.

Sandvik, Kristin Bergtora. "Blurring boundaries: Refugee resettlement in Kampala—between the formal, the informal, and the illegal." PoLAR: Political and Legal Anthropology Review 34.1 (2011): 11-32.

Sandvik, Kristin Bergtora (2006): Internasjonal strafferett: Rettferdighet som tilskuersport? Samtiden, 3. <http://samtiden.no/2011/01/13/internasjonalt-strafferett-rettferdighet-som-tilskuersport/>

6. Makt, politikk og rettsliggjøringsdebatter

Zamboni, Mauro og og Hammerslev, Ole (2013): Lovgivning, politik og ret. I: Hammerslev og Rask Madsen (red.), *Rettssociologi – klassiske og moderne perspektiver*. Hans Reitzels Forlag: København, s. 711 – 725

Andenæs, Kristian: Om maktens rettsliggjøring og rettsliggjøringens maktpotensial. *Tidsskrift for Samfunnsforskning*. Vol. 47, no. 4. s. 587-600.

Ravna, Øyvind (2011): Samenes rett til land og vann, sett i lys av vekslende oppfatninger om samisk kultur i retts- og historievitenskapene. I: *Historisk tidsskrift*, vol. 90 no. 2. s. 189-212.

Unjárgga gilisearvi/Nesseby bygdelag mot Finnmarkseiendommen HR-2018-456-P, (sak nr. 2017/860), sivil sak, anke over dom.
<https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/avgjorelser/2018/avgjorelser-mars-2018/saknr-2017-860.pdf>

Staten v/Landbruks- og matdepartementet mot Jovsset Ante Iversen Sara. HR-2017-2428-A, (sak nr. 2017/981), sivil sak, anke over dom,
<https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/avgjorelser/2017/avgjorelser-desember-2017/sak-nr.-2017-981.pdf>

7. Konfliktløsning, rettferdighet og straffekultur

Christie, Nils (1977): Konflikt som eiendom. *Tidsskrift for rettsvitenskap* 61. s. 113-132.

Laugerud, Solveig, and Åse Langballe (2017) "Turning the Witness Stand into a Speaker's Platform: Victim Participation in the Norwegian Legal System as Exemplified by the Trial Against Anders Behring Breivik." *Law & Society Review* 51.2 (2017): 227-251.

Hjorth, Ingeborg, and Line Gjermshusengen (2018). "Et minne i bevegelse." *Tidsskrift for kulturforskning* 2 (2018).

Franko, Katja, and Sigmund Book Mohn. "Utvisning som straff?: Om grensesnittet mellom strafferett og utlendingskontroll." *Tidsskrift for strafferett* 15.02 (2015): 154-176.

Smith, Peter Scharff. "Children of imprisoned parents in Scandinavia: their problems, treatment and the role of Scandinavian penal culture." *Law Context: A Socio-Legal J.* 32 (2015): 147.

Kort om emnet

Retts sosiologi er et samfunnsvitenskapelig fag som behandler retten i samfunnet. Mens rettsvitenskapen i snever forstand først og fremst tolker rettslige normer, er det retts sosiologiens oppgave å beskrive og analysere rettsnormenes og de rettslige institusjonenes plass og virkninger i det sosiale liv. Siktemålet med faget er å gi studentene anledning til å se retten i et videre perspektiv, og til å utvikle evnen til kritisk refleksjon om retten og retts sosiologien.

Det gis plass til nordiske sosiologer, jurister og retts sosiologers ulike tilnærminger til faget. Dette gjelder ideer om hvordan retts sosiologisk kunnskap produseres, om rettens formater og formål, samt spørsmålet om hva retts sosiologi egentlig er for?

Du blir introdusert for grunnleggende retts sosiologiske teoretiske perspektiver på retten med fokus på rettsliggjøring, rasjonalitet, **makt og kjønn**.

Faget anlegger et profesjonssosiologisk blikk på jussens aktører og praktisering av juss. Fremveksten av advokatrollen, grunnleggende dilemmaer for dommere og kvinnes inntog i jussen, gis særlig fokus.

Faget fokuserer på forholdet mellom velferd og medborgerskap. En innføring i klassisk perspektiver i nordisk retts sosiologi kombineres med analyser av rettighetskamper og utfordringer ved realiseringen av rettigheter i enkeltborgeres liv. **Kjønn belyses særlig**. Tilgangen til rettshjelp er et annet viktig tema.

Faget belyser også aspekter ved rettens globalisering. Viktig her er begrepet rettspluralisme som et trekk ved retten i moderne samfunn, hvor en enhetlig nasjonal rett blir utfordret på flere måter. Kritisk oppmerksomhet rettes også mot fremveksten av internasjonale domstoler og organisasjoner som skal håndtere miljøproblematikk, menneskerettigheter, handel, krigsoppgjør, migrasjonsstrømmer og så videre.

I retts sosiologien er forholdet mellom rett, politikk og administrasjon et grunnleggende tema. Debatten om rettsliggjøring i kjølvannet av Makt- og demokratiutredningen belyser sider ved dette. Den historiske og nåtidige utviklingen av samenes rettigheter belyser viktige sider ved Norge som multi-etnisk samfunn.

Du vil også lære om ulike perspektiver på konfliktløsning, rettferdighet og straffekultur. Fokus gis her til forholdet mellom klassiske retts sosiologiske perspektiver på «konflikttyveri» og nåtidens rettslige rammeverk for å ivareta og mektig gjøre ofre, samt hva som er rettens grenser i forhold til å skape rettferdighet. Forholdet mellom straff og forvaltningspraksis, og straff og barns beste blir problematisert. Faget vil også bidra til forståelse av forholdet mellom retten og angrepet den 22 Juli 2011 og konsekvensene for norsk rettskultur.

Hva lærer du?

Læringsmålene for emnet omfatter obligatoriske og anbefalte forkunnskapskrav.

Kunnskaper

Studenten skal ha god forståelse av:

- Sentral retts sosiologisk teori (Weber, Habermas, Marx, Foucault, **kjønn**)
- Bruken av retten i velferdsstaten

- Rettssosiologiske temaer som: forhold mellom rett og makt, rettsliggjøring, rettspluralisme, konfliktløsningsordninger, og den juridiske profesjon.

Ferdigheter

Studenten skal:

- kunne presentere, drøfte og sammenligne rettssosiologisk teori og empirisk forskning.
- kunne belyse retten og rettslig baserte ordninger i et samfunnsmessig perspektiv, basert på rettssosiologisk teori og forskning.
- vise evne til kritisk refleksjon om retten, rettslig baserte ordninger, rettssosiologisk teori og forskning.

Generell kompetanse

- Studenten skal kunne formidle og drøfte sentralt fagstoff om rettssosiologiske teorier, problemstillinger og empiriske undersøkelser skriftlig.

På semestersiden står det:

Læringskrav

Kunnskaper

Studenten skal ha god forståelse av følgende tema:

- Sentral rettssosiologisk teori (Weber, Habermas, Marx)
- Utviklingen av nordisk rettssosiologi.
- Rettssosiologiske temaer som: forhold mellom rett og makt, rettsliggjøring, rettspluralisme, rettens globalisering, rett og kjønn, konfliktløsningsordninger, og den juridiske profesjon.

Ferdigheter

Studenten skal kunne:

- Anvende eksisterende teorier og resultater fra empirisk forskning på rettssosiologiske problemstillinger
- Se retten i et videre perspektiv, og kan utvikle evnen til kritisk refleksjon om retten, basert på rettssosiologisk teori
- Kunne formulere rettssosiologiske problemstillinger basert på aktuelle rettslige problemstillinger i samfunnet

Generell kompetanse

- Studenten skal kunne formidle sentralt fagstoff om rettssosiologiske teorier, problemstillinger og empiriske undersøkelser skriftlig.

For faget Rettsfilosofi svarer ansvarlig faglærer følgende:

1. Faget

Jus4123 startet opp høsten 2015.

2. I forbindelse med etableringen av faget ble også kjønns–perspektiver og feminisme drøftet og inkorporet

Vi henvendte oss bl.a. til Ingunn Ikdahl, Vibeke Blaker Strand, og Inga Bostad. Vi sendte epost til ior-alle. Det ble avholdt et arbeidsmøte. Vi vedtok som referert under punkt 3.

3. Læringskrav og litteratur

Læringskrav

Studenten skal ha kjennskap til noen nyere diskusjoner i feministisk rettsteori.

Hovedlitteratur

‘Feministisk rettsteori’. Trykket i O. Hammerslev og H: Palmer Olsen, Retsfilosofi, ss. 665-710. København, Hans Reitzels forlag. 2011.

Støttelitteratur

Lacey, Nicola. ‘Feminist Legal Theory and the Rights of Women’. Trykket i K. Knoph (ed.), Gender and Human Rights, ss. 13–55. Oxford University Press. Oxford 2004.

4. Sammenfatning

Kjønnspektiver ble drøftet grundig, med særlig invitasjon til og deltakelse fra aktuelle forskere, og med åpen invitasjon til alle ansatte, i forbindelse med igangsettingen av faget, høsten 2015.

For faget Strafferett svarer ansvarlig faglærer følgende:

Som bakgrunn for forslaget til forandringene i denne rapporten har strafferettsmiljøet drøftet saken på en «straffekaffe». I tillegg har jeg hatt samtale med Ragnhild Hennem og Synnøve Ugelvik.

Det er en felles oppfatning at de fleste av forslagene i Juss og kjønn-rapporten av Trine Rogg Korsvik og Guro Bøe Linnet, særlig kapittel IV Integrering av kvinne- og kjønnsperspektiver i fagene på masterstudiet i rettsvitenskap, 12.8.2 Strafferett av Guro Bøe Linnet, var kriminologiske, som ikke kan tas hensyn til her. Bortsett fra de kriminologiske innspillene så er det noen grep som kan tas.

Semesterstartsforelesningen skal nevne at pensum i strafferett dessverre ikke tar opp kvinne-, kjønn – og likestillingsperspektiver men at det ikke betyr at det er uviktig. Studentene bør ha disse perspektivene i hodet når de leser faglitteraturen og gjerne reflektere over hvor slike perspektiver er relevante.

Hovedlitteraturen – Andenæs, Eskeland og Matningsdal – tar ikke opp kvinne-, kjønn – og likestillingsperspektiver. Neste generasjon lærebøker bør vurdere å ta med kvinne-, kjønn – og likestillingsperspektiver.

Vi har komplettert tilleggslitteraturen i strafferett med to tekster:

Toril Øye: «Lovgiversignaler om straffutmåling for voldtekt», Lov, Liv og Lære. Festskrift til Inge Lorange Backer, 2016 s. 599-612.

Benedicte Høgberg og Torunn Salomonsen: «Voldtektslovgivning på ville veier? – straffeloven § 192, Tidsskrift for Strafferett nr 3 2010

Vi ser ingen grunn til å holde av en egen forelesning om kvinne-, kjønn – og likestillingsperspektiver. Derimot oppfordres forelesere til å nevne kvinne-, kjønn – og likestillingsperspektiver der det naturlig hører hjemme. For eksempel når redaksjonssystemet behandles.

Kurslærere bør problematisere kvinne-, kjønn – og likestillingsperspektiver der det naturlig hører hjemme. Særlig på kursdag 7 som behandler volds- og seksuallovbrudd.

For faget [Sivilprosess](#) har ansvarlig faglærer levert rapport som er videresendt studieårsansvarlig:

Deler av rapporten har et intern preg, er derfor ikke publisert her men sendt til studieårsansvarlig og leder for arbeidsgruppen.

For faget [Straffeprosess](#) svarer ansvarlig faglærer som følger:

Bakgrunn

I mail av 19. januar 2018 fra studiedekanen ble alle ansvarlige faglærere på rettsstudiet bedt om å rapportere om hvordan kvinne-, kjønn – og likestillingsperspektiver (kjønnspektiver) er ivaretatt i de enkelte fagene. Dette med bakgrunn i Kjønn og rett – rapportens vurdering. Fristen for rapportering ble satt til 1. juli 2018.

I det følgende redegjøres det for hvordan kjønnspektivet i læringskrav og pensum, forelesninger og kursundervisning, og til sist kjønnsbalansen blant underviserne i faget.

Læringskrav og pensum

Læringskravene i straffeprosess er kjønnsnøytrale.

Hovedlitteraturen i straffeprosessfaget består av to alternative lærebøker. Det finnes ikke andre alternative lærebøker – uavhengig av forfatterens kjønn. Det har nylig utkommet en innføringsbok som vil foreslås oppført som innføringslitteratur, skrevet av statsadvokat Aina Mee Ertzeid.

Ragnhild Hennums artikkel «Den rettslige behandlingen av voldtekt – hvorfor har Norge fått kritikk fra FN?» (Materialisten nr. 1 2004 s. 31; MAT-2004-31) vil diskuteres inntatt som tilleggslitteratur. Det samme gjelder Anne Robberstads bok om fornærmedes rettigheter.

Faglærergruppen i straffeprosessfaget vil i fellesskap på et møte tidlig i høstsemesteret diskutere eventuell revisjon av pensum. Gruppen vil også diskutere om læringskravene bør revideres, derunder å medta et punkt om at studentene skal ha kjennskap til straffeprosessuelle problemstillinger som er særlig forbundet med, eller har sitt utspring i, mistenkte/siktede/tiltalte eller fornærmedes kjønn.

Undervisning

Straffeprosessrett er et rettsdogmatisk fag. Faget har blitt nedskalert i studiepoeng de siste årene. Pensum eller læringskrav har ikke blitt kuttet tilsvarende. Det er svært mye læringsstoff som skal undervises på totalt 36 undervisningstimer. Undervisningen i straffeprosess gis som ni dobbelttimer med forelesninger og ni dobbelttimer med

kursundervisning. Kursundervisningen følger omtrentlig tematikken gjennomgått på den enkelte forelesning.

Det er nødvendig å konsentrere undervisningen om de rettsdogmatiske problemstillinger. Vi anser det uforsvarlig å ta inn for eksempel en hel forelesning til kjønns- eller kvinnerelaterte emner. Det er rett og slett ikke plass til retts sosiologiske diskusjoner om hvorfor straffeprosessen kan virke på ulike måter avhengig av kjønn.

Slike diskusjoner er viktige for jusstudentene, men de må tas i fagene der det er naturlig. Dessverre gjelder det nå bare det semi-obligatoriske emnet retts sosiologi (JUS4122). Vi beklager sterkt at det ikke lenger er mulig for våre studenter å ta valgmenne i kriminologi, der også kjønnspektivet i strafferett- og straffeprosessrett ville hatt en naturlig plass, og oppfordrer fakultetet til å prioritere å gjeninnføre dette.

Kjønne problemstillinger er imidlertid tatt med i straffeprosessundervisningen, ved at studentene er gjort oppmerksomme på særlige innfallsvinkler eller utfordringer som typisk følger av kjønn. Vi har også søkt i større grad å endre eksemplene og kjønnsrollene særlig i kursundervisningen, slik at det ikke kun er Peder, men også Marte som begår kriminalitet, og bevisst bruke hunkjønnsform i flere sammenhenger. Dette rokker forhåpentligvis noe ved sementerte (og langt på vei sanne) forestillinger om at det nesten bare er menn som begår kriminalitet og går gjennom straffesystemet.

Slik er kjønnspektivet søkt integrert i forelesningene og i kursundervisningen:

1. Straffeprosessens formål og prinsipper. Metode.
2. Institusjonelle forhold, partene mv.
  - a. Ved fremstilling av aktører i straffesystemet vektlegges det i forelesningen å både vise kvinnelige og mannlige aktører. Det skal være like naturlig for studentene å tenke på en mann som kvinne som dommer, aktor eller forsvarsadvokat.
  - b. Utviklingen av fornærmedes rolle og rettigheter, derunder bistandsadvokaten, som eksempel på det som særlig tradisjonelt har vært knyttet til kriminalitet begått mot kvinner og andre sårbare individ.
  - c. I oversikten over internasjonale klageorganer, vektlegges særlig CEDAW, som vurderer brudd på FNs kvinnekonvensjon, og at Norge har fått kritikk fra dette organet. Siden vold mot kvinner (fysisk og seksuell) er et brudd på kvinners menneskerettigheter, mente organet at det var urovekkende at så mange slike anmeldelser ble henlagt av påtalemyndigheten, og gjerne førte til frifinnelse ved tiltale. ((CEDAW/C/2003/I/CRP.3/Add.2/Rev.1) Henviser dem til ev. frivillig fordypning i Hennums artikkel i Materialisten (Materialisten nr. 1 2004 s. 31; MAT-2004-31).
3. Etterforskning
  - a. Tatt inn statens forpliktelse til å sikre rettigheter og friheter som nevnt i EMK, derunder den særlige etterforskningsplikten knyttet til kriminalitet hvor det er spesielt sårbare ofre (bruker Rt. 2013 s. 588, EMK artikkel 8 og 3 med videre EMD-rettspraksis som Opuz mot Tyrkia (dom 9. juni 2009) (EMD-2002-33401) og Valiuliene mot Litauen (26. mars 2013) (EMD-2007-33234), og Europarådets konvensjon om vold mot kvinner og vold i hjemmet fra 11. mai 2011 – Istanbul-konvensjonen, Riksadvokatens rundskriv nr. 3/2008 om familievold (RA 2008-2), NOU 2003:31 Retten til et liv uten vold).
  - b. Bruker og forklarer statistikk som viser økning i antall anmeldelser av seksuallovbrudd mot barn, og generelt i nære relasjoner.

4. Tvangsmidler
5. Påtalestadiet, tilståelsesdom mv.
  - a. Bevisst bruk av kvinnelig siktet som eksempel i korrupsjonssak (Trude Drevland).
  - b. Understreker objektivitetsplikten på påtalestadiet, derunder at det selvfølgelig ikke er tillatt å vektlegge kjønn i vurderingen av positiv eller negativ påtaleavgjørelse.
6. Bevis
7. Domstolsbehandling
  - a. Her tas inn undersøkelsen som viser at kvinner får lavere straff enn menn i straffesaker: <https://www.dagbladet.no/magasinet/ulikhet-for-loven/69535886>.
8. Dypdykk i to regelsett
  - a. Kontradiksjon
  - b. Forholdet mellom tiltalebeslutning og dom
9. Sivile krav, rettskraft, gjenåpning.
  - a. Baneheia-saken brukes som eksempel på gjenåpning. Det drøftes hvordan en rekke fornærmede-rettigheter er vesentlig styrket gjennom arbeidet fra Stine-Sofies Stiftelse i etterkant av saken, og hvordan ofrenes stilling i så måte har blitt endret. Dette er i utgangspunktet kjønnsnøytralt, men på grunn av fordelingen ofre og gjerningspersoner, styrker de nye reglene særlig kvinners rolle i straffesystemet.
  - b. Erstatning i voldtektssaker brukes som eksempel i argumenter for og mot ensrettingsprinsippet ved behandling av sivile krav i straffeprosessen.

Kjønnsbalanse blant underviserne

I 2018 deles fagansvaret for straffeprosessfaget mellom en kvinnelig og en mannlig førsteamanuensis, som har hatt ansvaret for henholdsvis fire og fem av forelesningene. Dette fortsetter høstsemesteret 2018 (men vil endres tilbake til en mannlig professor for året 2019). Vårsemesteret har det vært fem kursholdere, hvorav en kvinne og fire menn. Fra høsten 2018 endres dette til tre kvinner og tre menn. Kjønnsbalansen anses etter dette som meget god.